

A Széchenyi Múzeumpatika története 1654 – 1991

Boszoki Éva

A szerző bemutatja Győr egyik nevezetességét a Széchenyi Múzeumpatikát, melyet éppen 20 éve, 1971-ben nyitottak meg a látogatók és a betegek előtt. Története a XVII. századra nyúlik vissza, tekintettel arra, hogy azt a Jezuita rend 1654-ben alapította. A rend kiűlésével a patikát adták-vették, (a helyét is gyakran változtatták), igen sok tulajdonosa volt. A többször átalakított épület 1970-ben nyeri vissza korabeli külsejét. Létrehozásával lehetőség nyílt felbecsülhetetlen gyógyszerésztörténeti értékeink megmentésére, bemutatására, a gyógyítás és közművelődés szolgálatába állítására.

Győr egyik nevezetessége a Széchenyi Múzeumpatika, melyet éppen 20 éve, 1971-ben nyitottak meg a látogatók és a betegek előtt. Azóta is kettős feladatot lát el: városunk kulturális életében és egészségügyi ellátásában egyaránt rangos helyet vívott ki.

Története a XVII. századra nyúlik vissza. A Jezuita rend Nagyszombat, Kőszeg és Kassa után 1654-ben Győrről is létrehozta patikáját. A jezsuiták 1627-ben Dallos Miklós győri püspök segítségével telket kaptak a város főterén, melyen először a két tornyú templom, majd a rendház készült el. A rendház épületének északnyugati szegletében rendezték be a gyógyszerertárat, mely a többi jezsuita patikához hasonlóan a „Megváltó” nevet kapta. A több, mint 40 évig épülő épületrészlet, a XVII. századi Győr legnagyobb épületrészletje Széchenyi György püspök – akiről a mai gyógyszerertárat elnevezték – és Eszterházy Erzsébet adományai segítségével nyert gazdagabb kiképzést.

Kezdetben nyílt utcai árusítás nem volt. A patika bejárata a rendház folyosójáról nyílt. Az eredeti bejárat nyomait a restaurálás során fedezték fel. Csak később alakították ki az utcai bejáratot.

A győri levéltár igazgatója, Dr. Geccsényi Lajos a közelmúltban érdekes adatokra bukkant. A Székeskáptalan felvállalási jegyzőkönyveinek egyik kötetében egy, eredetileg latinul íródott okiratot találtak a jezsuiták gyógyszerertáráról. Ez lényegében a nyilvános jezsuita patika alapítási levelének fogható fel.

A gyógyszerertár 1654 utáni keletkezését a Pannonhalmi Főapátság könyvtárában található jezsuita katalógus támasztja alá, mert csak 1655-től sorol fel a jezsuita szerzet tagjai közül gyógyszerészeket egészen 1773-ig, a rend hazai feloszlásáig.

A rend kiűlésével Tumler, a patika utolsó jezsuita gyógyszerésze megveszi a gyógyszerertárat, mely megkezdí „körforgását” a téren. Először a tér keleti részén levő Mányoki-házba költözik, melyet azóta is gyógyszerertárháznak neveznek. Tumlertől polgári gyógyszerészek tulajdonába kerül a patika. 1860-ban Paspberger Antal, az un. Apátúr-házba viszi át, mert a Mányoki-házban az addigi bérlő, Némethy Pál új patika nyitására kap engedélyt, mely „An-

gyal” néven egészen 1950-ig működik. A „Megváltó” patika 4. helye 1969-ig a Széchenyi tér 12, majd 1971-ben kerül vissza eredeti helyére, a jelenlegi Bencés-rendházba, mely épület 1802-től lett a bencések tulajdona. Érdekes megfigyelni, milyen gyakran adták-vették a patikát, milyen sok tulajdonosa volt.

A gyógyszerertár helyiségeinek rendeltetését az 1773–1860 közötti időszakban nem ismerjük. A rendház épülete bérház, püspöki papnevelde, az 1848-as szabadságharc idején katonai kórház volt. A földszintet a múlt század második felében üzletekké alakították át. 1860-tól a patika helyiségeiben vaskereskedés volt 1969-ig.

Az évtizedek során egyre csak pusztult a helyiség, az értékes mennyezet szinte felismerhetetlenné vált a ráakódott portól, koromtól. A mennyezeti olajfestményt kátránnyal vonták be, pusztulásnak indult a művészi barokk alkotás ...

A többször átalakított épület 1970-ben az Országos Műemlék Felügyelőség elvi irányítása mellett, Kriszt György építész és Molnár Pál tervei szerint visszanyerte korabeli külsejét.

A Győr-Sopron Megyei Gyógyszerügyi Központ igazgatója, dr. Józsa Alajos kezdeményezésére a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum igazgatója, dr. Antall József támogatásával készült a jelenlegi kiállítás, munkatársa, Vida Mária rendezésében. 1971-re, Győr fennállásának 700 éves évfordulójára készült el a látogatók találó megjegyzése alapján a „kis ékszerdoboz”-nak nevezett kiállítás, mely együtt mutatja a XVII. és a XX. sz. gyógyszerészetét.

A patika legfőbb értéke és látnivalója a csodálatos barokk mennyezet. Kiképzése olyan, hogy rabul ejtje a szemlélőt, szinte vezeti a néző tekintetét. A boltíves mennyezetten öt olajfestmény található. A középső, legnagyobb terjedelmű kép vallásos témájú: *Mária mennybemenetelét* jeleníti meg, melyet *Nagyboldogasszony* ünnepeként tart számon az egyház. Mária kultusza a győri püspökségben és a jezsuiták rendházában is erősen érvényesült. A *Szeptilten Szűz* a középkorban lett a lelkek és testek orvosa, a betegek gyógyítója. Így került kapcsolatba a patikával, mintegy megszemélyesítve a gyógyítást.

A nagyobb terjedelmű fő festményen kívül a dongaboltozat 4 fiókjában is találunk egy-egy kisebb felületű képet, plasztikus díszítőkeretben. Ezek a festmények kedvelt gyógynövényeket ábrázolnak. *Bálint Sándor* szakrális kép-

² A XXVI. Rozsnyay Mátyás emlékversenyen (1991. május 19–22., Miskolc-Lillafüred) kiemelt díjazásban részesült előadás

rajzkutató szerint a Máriát övező növények a virágszentelés szertartására utalnak, a Boldogasszony liturgikus jelképei.

Oliva speciosa (ékes olajfa). Az olajfa terméséből értékes olivaolajat sajtoltak, melyet sokféleképpen használtak fel. Fontos szerepe volt az egyes vallási szertartásoknál is. Ebben a jelképben Mária, mint testi és lelki gyógyító balzsam jelenik meg.

Rosa mystica (titkos értelmű rózsza) kifejezés a Máriát dicsőítő lorettói litánia egy sora.

Lilium inter spinosa (liliom a tövisek között) a bűnös emberek között bűn nélkül élő Szűz Mária tisztaságát szimbolizálja. A liliom virágja és hagymája régen fontos gyógynövény volt.

Myrrha electa (válogatott mirrha) mézgas gyantája illóolajat tartalmaz, amely melegítésre erős, különösen jó illatot áraszt. Főképpen füstölőszerként alkalmazták és szájvíz is készült vele.

A mennyezeti képek mellett gazdag barokk és rokokó stukkó díszítéseket is látunk, melyek szalagszerűen, finoman próbálják lágyítani a fal, és a mennyezet összefutásának keményebb vonalait. A négy puttó (gyermekalakot ábrázoló dombormű) a négy évszaktot jeleníti meg:

tavasz – egy gyermekalak virágkosárral a kezében,

nyár – búzakaralászt lenget,

ősz – szőlőfürtökkel teli kosarat tart,

tél – égő fahasábok mellett melegszik.

A helyiség sarkaiban citrom, füge, körte, gránátalma, a mediterrán táj gyümölcssei láthatók, utalva a stukkátor olasz származására. A legújabb vélemények szerint, a gipsz puttók színezése szokatlan, nem megfelelő, idegen a barokktól.

A fő falfelületen a díszesen kiképzett stukkós keretben *Széchenyi György* életnagyságú portréja látható, mely őt mármint esztergomi érseket ábrázolja, nyakán a fehér, magas egyházi méltóságot jelölő palliummal.

A korabeli bútortzat csaknem 200 éven át kallódott, pusztult. Két, valószínűleg Bécsben készült rokokó szekrény maradt meg mindössze, mely most is díszes és érdekessége az officinának. Az üvegezett szekrényeket egy-egy koronás mór tartja a fején. Ilyen szekrény napjainkban csak Pécsen, Pozsonyban és Ausztriában látható.

A gyógyszerár legnevezetesebb darabja egy nagy bronz mozsár, mely *I. Rákóczi György* erdélyi fejedelem konyhájának féltve őrzött darabja volt, és melyet menyé, *Báthory Zsófia* ajándékozott a jezsuitáknak 1660-ban.

A győri Múzeum tulajdonát képezi az a két piszkei vörösmárvány mozsár faragott fatörővel, melyet az elmúlt idők gyógyszerésze használt. Bizony nagy erőfeszítést igényelt egy ilyen mozsárban a gyógynövények, ásványok porítása.

A belső építész tervezőnek, *Mezey Gábornak*, – aki 1991-ben kapott *Munkácsy-díjat*, – komoly feladatot jelentett a barokk menyezethez olyan berendezést tervezni, amely a régi és az új harmóniáját biztosítja. Elképzelése teljes mértékben megvalósult.

A patika bútortzata a *Washingtoni Formatervezési Világkiállításon* különdíjat kapott. A „puhakék” velúr hatású műbőrrel bevont 3 kanapé és a bútortzat antropoid jellegű vonala egy segítségért, gyógyulásért esdeklő, kinyújtott karú embert jelképez. E jelkép hivatásunkat szimbolizálja.

A vitrinekben és a tárlókban orvos- és gyógyszerész-történeti emlékeket állítottak ki. Sok szép patikaedényt –

melyek közül a spanyol albarelló a legszebb –, kúpszelelet, üvegből és porcelánból készült állványedényt, régi orvosi műszereket, (többek között a *Petz*-féle gyomorvarrógépet, mely a század első évtizedeiben Győrből indult világhódító útjára), egy homeopata kézipatika készletet, érdekes iratokat tekinthetünk meg.

Értékelve a Széchenyi Múzeumpatika 20 éves működését: egyértelműen rögzíthetjük, hogy egyrészt mint egészségügyi intézmény szolgálta a betegek gyógyulását, a gyógyszerellátást, másrészt, hogy kulturális élményt adott, megállapítható, hogy a két feladatot sikeresen összeegyeztette.

A sok látogató nem zavarta a biztonságos gyógyszerkiadást. Kiváló, a XX. századi gyógyszerészet elvárásainak maradéktalanul megfelelő szakmai munka folyik az ódon falak közt kialakított laboratóriumban.

A Széchenyi patika sokat szerepel a hazai és a külföldi újságokban. Gyakran jelennek meg róla fényképek, cikkek. Híre határainkon messze túlra is eljutott. A közel 30 rádiós interjú, televíziós felvétel is a nagy érdeklődést mutatja.

Pár éve a patika a győri irodalmi és zenei élet egyik érdekességeként is ismertté vált. Hangulatosak és híresek lettek a „vers és muzsika” című előadások, melyeken országos hírű költők, művészek szerepeltek. Az előadássorozat elindítása és megszervezése a patika akkori kiváló vezetőjének, *Bogcha-Novák Zoltánnak* az érdeme.

A látottak több művészt ihlettek alkotásra; *Halmos László* győri zeneszerző négyszólamú kantátát írt.

A győri Múzeumpatika kellemes színfoltja a városnak és a megye gyógyszerári hálózatának.

Az elmondottak egyértelműen igazolják gyakorlati hasznát, értékét. Létrehozásával lehetőség nyílt felbecsülhetetlen gyógyszerészettörténeti értékeink megmentésére, bemutatására, a gyógyítás és közművelődés szolgálatába állítására. Példájával fellendítette a gyógyszerészettörténeti kutatásokat, a gyógyszerész és orvostörténeti emlékek feltárását, gyűjtését. Jól szolgálja a gyógyszerészet hagyományainak tiszteltét, megbecsülését, a múzeumügyet, a közművelődést, ahogy ezt *Keresztúry Dezső* is megfogalmazta:

„Művészete egészség, Lelke nemes, teste ép.”

IRODALOM

1. *Baradlay J.* – *Bársony E.*: A magyarországi gyógyszerészet története M.Gy.E. 1930. – 2. Pannonhalmi Főapátság Főkönyvtár Katalógus – 3. Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltár Igazgatóság Győri Levéltár Győr Város Tanácsának Iratai Jogok és Kötelezettségek könyve 1846. Győr belváros 1.2.o. – 4. *Nékám L-né*: Régi magyar patikák. Corvina, Bp. 1971. – 5. *Ernyei I.*: A szerzetes rendek gyógyszerárai hazánkban. Gyógyszerészi Értesítő VI. 16. sz. 1898. – 6. *Gecsenyi L.*: Győri Levéltár Tanulmányai Győr város 1526–1743 közötti története – 7. Győri Káptalan Felvallási Jegyzőkönyve – 8. *Bálint S.*: A győri jezsuita patika „Új Ember” 1974. aug. 11. – 9. *Dr. Józsa A.*: Doktori disszertáció – 10. *Vida M.*: Történelmi és iparművészeti értékű gyógyszerár berendezések magyarországi tipográfiája, Orvostörténeti Közlemények 1975. – 11. *Füzfáné Z. Szabó O.*: A győri Széchenyi Patika művészeti értékei (Szakdolgozat 1986. Tanfőképző Főiskola Győr) – 12. *Bogcha-Novák Z-né*: Győri Tanulmányok

É. B o z s o k i : *The history of the pharmacy-museum „Széchenyi” at Győr. (1654–1991)*

There is a presentation of the famous pharmacy-museum „Széchenyi” at Győr, opened for the patients and visitors twenty years ago, in 1971. It is more than 300 years old, founded by the

Jesuits in 1654. The Jesuits having been abolished, the pharmacy has been bought and sold and witnessed series of owners. Reconstructed repeatedly the building regained its appearance of the age in 1970. By the establishment of the pharmacy-museum „Széchenyi” there is a possibility to save and present the inestimable values of our history of pharmacy to serve the therapy as well as public education.

(Győr-Sopron-Moson Megyei Gyógyszertári Központ, Széchenyi Patika, Győr, Széchenyi tér 9. – 9022)

Érkezett: 1991. október 1.

Osztrák – magyar részvénytársaság
keres fejlesztői területre, asszisztensi feladatok elvégzésére,
labormunkában jártas
vegyésztechnikust vagy gyógyszerész asszisztentst.
Pest vonzaskörzetében élők jelentkezését várjuk írásban
„Pharma” jeligére, vagy személyesen
a következő címen: „Gyógyszerészet” szerkesztősége, Budapest V.,
Zrínyi u. 3. B. ép. – 1051

Dinamikusan fejlődő, jövőjét biztosan megalapozni kívánó,
Pest vonzaskörzetében működő gyógyszeripari részvénytársaság
keres fejlesztői munkára
gyógyszerész végzettségű, angol vagy német szakmai
nyelvtudással rendelkező, gyógyszerkészítmények
kifejlesztésében ill. gyártásában, valamint
gyógyszerformulázásban jártas szakembereket. Műszeres analitikai
hátterrel rendelkező jelentkezőket is várunk.

A cég a gyakorlati tapasztalatokért
és a magas színvonalú teljesítményért cserébe, szakmai fejlődést
biztosító tartalmas elfoglaltságot nyújt.

Leendő kollégánk munkájára hosszú távon számítunk.
Munkatársunk jövedelmét az alapbéren kívül feladatok
elvégzéséhez kötött prémium és egyéb juttatások is vonzóvá teszik.

Az állás azonnal betölthető.

Kérjük, hogy a személyes kontaktus felvétele céljából önéletrajzát
küldje be a Gyógyszerészet szerkesztőségbe
(Budapest V., Zrínyi u. 3. B. ép. – 1051) „OTC” jeligére.